วิถีเมืองแห่งความสุขต้นแบบ: การถอดบทเรียนเพื่อพัฒนาเมืองพหุวัฒนธรรมแห่งความสุข

The Way of Best Happy Cities: Lessons Learned on the Happy Multicultural City Development

ตวงเพชร สมศรี Toungpetch Somsri[๑]
พระมหานันทวิทย์ แก้วบุตรดี Phranmaha Nuntawit Kaewboodee[๒]
ขันทอง วัฒนะประดิษฐ์ Khantong Watanapradith[๓]

Received: *February 16, 2023* **Revised:** *Muly 31, 2023*
Accepted: *August 31, 2023*

บทคัดย่อ

บทความวิจัยเรื่องวิถีเมืองแห่งความสุขต้นแบบ: การถอดบทเรียนเพื่อพัฒนาเมืองพหุวัฒนธรรมแห่งความสุข มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อถอดบทเรียนแนวทางการพัฒนาเมืองแห่งความสุขต้นแบบ และ ๒) เพื่อวิเคราะห์และสังเคราะห์องค์ความรู้และเสนอแนวทางการพัฒนาเมืองแห่งความสุข เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพภาคสนาม ได้แก่ การลงพื้นที่ศึกษาจังหวัดแม่ฮ่องสอน และจังหวัดตรัง ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ผู้นำชุมชน ประชาชน ๒๐ คน เครื่องมือการวิจัยที่ใช้ ได้แก่ การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสังเกตการณ์ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า ๑) ถอดบทเรียนแนวทางการพัฒนาเมืองแห่งความสุข

---

[๑] อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, Email: mameaw43@hotmail.com, เบอร์โทรศัพท์ 0891079900.

[๒] นักวิจัย สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์, อาจารย์ประจำหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยาและการแนะแนว, Email: sakorn_49@hotmail.com, เบอร์โทรศัพท์ 0894047531.

[๓] อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, Email: khantong.wat@mcu.ac.th, เบอร์โทรศัพท์ 0863392431.

ต้นแบบ จังหวัดแม่ฮ่องสอน และจังหวัดตรัง คือ การมีทุนทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีอยู่ในตัวคนและรูปของวัตถุ สถาบันที่เอื้อต่อการบ่มเพาะวิถีแห่งความสุขที่เรียบง่าย การมีผู้นำทางศาสนาและชุมชนที่เป็นต้นแบบ การให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการร่วมพัฒนาชุมชน มิติเมืองแห่งความสุขมี ๔ ด้าน คือ กายภาพ สังคมภาพ จิตภาพ และปัญญาภาพ และ ๒) วิเคราะห์และสังเคราะห์องค์ความรู้และเสนอแนวทางการพัฒนาเมืองแห่งความสุข มี ๔ องค์ประกอบ ได้แก่ องค์ประกอบที่ ๑ ทุนทางสังคมและทุนทางวัฒนธรรม องค์ประกอบที่ ๒ ผู้นำชุมชนและผู้นำทางศาสนา องค์ประกอบที่ ๓ การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน องค์ประกอบที่ ๔ การเป็นเมืองแห่งความสุข

คำสำคัญ : วิถีเมือง, ความสุขต้นแบบ, การถอดบทเรียน พหุวัฒนธรรม, ความสุข

Abstract

Research article entitled “The Way of Best Happy Cities: Lessons Learned on the Happy Multicultural City Development” has objectives : 1) to study the lessons learned on the model of happiness city development; and 2) to analyze and synthesize the body of knowledge and propose guidelines for the development of the happy city. This is a qualitative field research in Mae Hong Son province. and Trang Province Key informants were representatives of government agencies, the private sector, community leaders, and 20 people. The research tools used were in-depth interviews. and observation Data were analyzed by content analysis. The research results found that 1) Take off the lessons learned on the model of happiness city development Mae Hong Son Province and Trang Province is the presence of social and cultural capital inherent in people and objects and institutions that facilitate the cultivation of a simple way of happiness. Having religious leaders and exemplary communities Emphasis on community participation in community development There are four dimensions of happiness in the city: physical, social, mental, and intellectual and 2) Analyze

and synthesize the body of knowledge and propose guidelines for the development of a happy city with 4 components: component 1, social capital and cultural capital; Component 2 Community Leaders and Religious Leaders Component 3 Participation of people in the community The 4th component is to be a happy city.

Keywords: The Way of Best Happy Cities, Lessons Learned on the Happy Multicultural City Development

๑. บทนำ

มวลมนุษยชาติบนโลกนี้ ต่างก็มีความสุขเป็นจุดมุ่งหมายในการดำเนินชีวิต เป็นความพึงพอใจในชีวิตที่มีสัมพันธ์ภาพทางสังคมที่ดีกว่าคนทั่วไป มีเรื่องให้สามารถหัวเราะได้ตลอดเวลา[๔] ระดับความรู้สึกและจิตใจ หากมีความรู้สึกที่ดีบ่อยเพียงใด ก็จะมีระดับที่รับรู้ว่าตนบรรลุเป้าหมายในชีวิตที่ชัดเจน[๕] ดังนั้น การพัฒนาความสุขจึงเป็นการพัฒนาคนและสังคมที่รวมถึงด้านจิตใจและปัญญาด้วย[๖] กล่าวได้ว่าความสุขเป็นตัวชี้วัดทางสังคมหนึ่งที่จะสะท้อนให้เห็นว่าที่ใดมีมวลรวมความสุขของประชาชนมาก ย่อมแสดงถึงภูมิปัญญาของคนในถิ่นนั้นๆ ที่เข้าใจชีวิตไม่วิ่งไปตามกระแสโลกจนละเลยเป้าหมายชีวิตที่แท้จริง คือ ความสุขที่อยู่ด้านใน ดังนั้นในระยะหลัง ๆ ทั่วโลกจึงหันมาสนใจการนำความสุขมาเป็นอีกหนึ่งตัวชี้วัดการพัฒนาประเทศด้วยตัวชี้วัดความสุขของคนในประเทศ Gross National Happiness (GNH) รวมถึง

[๔] Martin, S., “Positive psychology: An introduction”, **American Psychology journal**, Vol.55 (2000): 5-14.

[๕] Venhoven, R., “Happy life-expectancy: A comprehensive measure of quality-of-life in nations”, **Social Indicators Research**, Vol 39 (1996): 1-58.

[๖] พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **ความคิด: แหล่งสำคัญของการศึกษา**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๓).

ประเทศไทยที่กำหนดยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี (๒๕๖๑-๒๕๘๐) มีเป้าหมาย “ประเทศชาติมั่นคง ประชาชนมีความสุข”[๗]

ทั้งนี้ การจัดอันดับความสุขคนไทยลดลง อาจเป็นตัวสะท้อนให้เห็นปรากฏการณ์ทางสังคมในประเทศที่ควรจับตามองและเป็นประเด็นที่ผู้วิจัยนำมาศึกษาเพื่อหาแนวทางการพัฒนาเมืองแห่งความสุขให้ขยายไปสู่ทั่วทุกพื้นที่ของสังคมไทยด้วยการเปลี่ยนกระบวนทัศน์การวัดคุณภาพชีวิตคนในชาติด้วยดัชนีความสุขมวลรวมประชาชาติ (Gross National Happiness, ย่อ: GNH) ที่มุ่งเน้นให้ประชาชนเป็นศูนย์กลางการพัฒนาและทำให้ประชาชนเป็นสุข World Happiness Report จัดลำดับประเทศไทยอยู่ในอันดับที่ ๓๓ ในปี ๒๕๕๙ อันดับที่ ๔๖ ในปีที่ ๒๕๖๑ อันดับที่ ๕๒ ในปี ๒๕๖๒ และอันดับที่ ๕๔ ในปี ๒๕๖๓ ทั้งนี้สาเหตุที่ทำให้ความสุขเพิ่มขึ้นหรือลดลง มาจากหลายปัจจัยทั้งด้านเศรษฐกิจ ปัญหาทุจริตคอรัปชั่น ความมั่นคงและปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน เป็นต้น[๘] อันดับความสุขคนไทยลดลงน่าจะเป็นตัวสะท้อนให้เห็นปรากฏการณ์ทางสังคมในประเทศที่ควรมีการศึกษาและหาทางพัฒนายกระดับความสุขของคนไทย

กล่าวได้ว่าความสุขในระดับปัจเจกและความสุขในระดับชุมชน สังคม เป็นเรื่องที่ไม่แยกออกจากกัน เมืองหรือชุมชนใดที่มีตัวชี้วัดระดับความสุขสูงย่อมสะท้อนถึงความสุขโดยองค์รวมของสมาชิกในชุมชนที่มีสูงเช่นเดียวกัน ดังนั้นปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรม จึงเป็นปัจจัยที่สัมพันธ์กับความสุข มีผลการศึกษา พบว่า การเข้าร่วมกิจกรรมที่เกิดประโยชน์ต่อชุมชน/หมู่บ้าน การบริจาคทรัพย์ การช่วยเหลือผู้อื่น ครอบครัวมีเวลาให้แก่กัน มีโอกาสมีความสุขมากกว่าผู้ไม่ได้เข้าร่วมเลย

ทั้งนี้ มีผลการศึกษาเกี่ยวกับการสำรวจความสุขของคนไทยไว้อย่างน่าสนใจ กล่าวคือผลการสำรวจความสุขพบว่าบางจังหวัดแม้จะมีรายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือนสูงแต่กลับมีความสุขต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของประเทศ ในขณะที่บางจังหวัดแม้จะมีรายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือนต่ำกว่า

---

[๗] สำนักงานเลขานุการของคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, **ยุทธศาสตร์ชาติพ.ศ. ๒๕๖๑ – ๒๕๘๐ (ฉบับย่อ)**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: https:// www. nesdc. go.th /down load /document/SAC/NS_SumPlan Oct ๒๐๑๘.pdf [๓ มีนาคม ๒๕๖๕].

[๘] THE BANGKOK INSIGHT EDITORIAL TEAM, **อันดับความสุขของคนไทยลดลง**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: https://www.thebangkokinsight.com/๑๒๑๕๖๖/[๓ มกราคม ๒๕๖๕].

ค่าเฉลี่ยของประเทศ แต่กลับพบว่ามีคะแนนความสุขสูงกว่าค่าเฉลี่ยของประเทศ ดังนั้น งานวิจัยนี้จึงมีความมุ่งหมายที่จะศึกษาถอดบทเรียนเมืองที่มีความสุข โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทของเมืองที่มีความเป็นพหุวัฒนธรรม เช่น จังหวัดน่าน และจังหวัดตรัง ซึ่งนอกจากมีบริบทของสังคมเป็นสังคมพหุวัฒนธรรมแล้ว ยังได้รับการจัดอันดับเมืองแห่งความสุขในระดับต้นของประเทศและภูมิภาค โดยทั้งสองจังหวัดมีรายได้ต่อครัวเรือนต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของประเทศ แต่กลับมีคะแนนความสุขสูงกว่าค่าเฉลี่ยของประเทศในทางกลับกันจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งเป็นพื้นที่เป้าหมายของแผนวิจัยนี้พบว่าเป็นจังหวัดที่มีรายได้เฉลี่ยนต่อครัวเรือนสูงกว่าค่าเฉลี่ยของประเทศ แต่มีคะแนนความสุขต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของประเทศ[๙] การศึกษาถอดบทเรียนเมืองแห่งความสุข จึงน่าจะเป็นแนวทางหนึ่งที่จะสามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อการพัฒนาเมืองแห่งความสุขในพื้นที่จังหวัดอื่นๆ

โครงการย่อย ๑ วิถีเมืองแห่งความสุขต้นแบบ: การถอดบทเรียนเพื่อพัฒนาเมืองพหุวัฒนธรรมแห่งความสุข อยู่ภายใต้แผนงานวิจัยเรื่อง Pixel Krungkaow: กลไกการเสริมสร้างพลังอำนาจทางสังคมเพื่อพัฒนาเมืองพหุวัฒนธรรมแห่งความสุข ซึ่งเป็นแผนวิจัยที่มีความมุ่งหมายที่จะนำจุดแข็งอันได้แก่ ความเป็นสังคมพหุวัฒนธรรม การรวมกลุ่มของประชาชนจิตอาสาที่หลากหลายมาร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมวิเคราะห์ ร่วมรับผล ซึ่งนับว่าเป็นกลไกการเสริมสร้างพลังอำนาจทางสังคมที่จะสามารถพัฒนาจังหวัดพระนครศรีอยุธยาให้เป็นเมืองพหุวัฒนธรรมแห่งความสุข ซึ่งโครงการย่อย ๑ เป็นการศึกษาถอดบทเรียนพื้นที่เมืองแห่งความสุขต้นแบบ ได้แก่ จังหวัดตรัง และจังหวัดแม่ฮ่องสอน เพื่อให้ได้แนวทางในการพัฒนาเมืองพหุวัฒนธรรมแห่งความสุข โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นการเริ่มต้นแสวงหาองค์ความรู้จากจุดเล็ก ๆ หลาย ๆ จุด รวมกันเป็นภาพ หรือ Pixel ที่รวมกันเป็นภาพใหญ่ ที่จะช่วยเสริมสร้างให้ภาคประชาชนมีจิตสาธารณะ และภูมิใจรักษ์ท้องถิ่น สอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ประเด็นที่ ๒ การพัฒนาเมืองและชุมชนให้น่าอยู่ เพิ่มคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้นอย่างมีดุลยภาพ เป็นส่วนหนึ่งของการขับเคลื่อนโครงการจังหวัดคุณธรรม และสอดคล้องกับยุทธศาสตร์การอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม แพลตฟอร์มี่ ๒ การวิจัยและสร้างนวัตกรรมเพื่อตอบโจทย์ท้าทายของสังคม โปรแกรมที่ ๙ สังคมคุณภาพและความ

[๙] เบญจมาส พฤกษ์กานนท์ และคณะ, “การสำรวจระดับชาติเพื่อศึกษาระดับความสุขคนไทยรายจังหวัด ปี พ.ศ. ๒๕๖๑”, **วารสารสุขภาพจิตแห่งประเทศไทย**, ปีที่ ๓๐ ฉบับที่ ๑ (๒๕๖๕): ๗๕-๘๖.

มั่นคง ที่สอดรับกับประเด็นยุทธศาสตร์ชาติ ในการพัฒนาประเทศไปสู่ความมั่นคง มั่งคั่งและยั่งยืน

๒.วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่องวิถีเมืองแห่งความสุขต้นแบบ: การถอดบทเรียนเพื่อพัฒนาเมืองพหุวัฒนธรรมแห่งความสุข วัตถุประสงค์ที่ต้องการนำเสนอในบทความนี้มี ๒ ข้อ คือ

๑) เพื่อถอดบทเรียนแนวทางการพัฒนาเมืองแห่งความสุขต้นแบบ

๒) เพื่อวิเคราะห์และสังเคราะห์องค์ความรู้และเสนอแนวทางการพัฒนาเมืองแห่งความสุข

๓. วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “วิถีเมืองแห่งความสุขต้นแบบ: การถอดบทเรียนเพื่อพัฒนาเมืองพหุวัฒนธรรมแห่งความสุข” ผู้วิจัยได้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ มีขอบเขตของการวิจัย ดังนี้

ขอบเขตด้านเนื้อหา : ศึกษาเอกสารมุ่งศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับ ๑) แนวคิดเกี่ยวกับเมืองแห่งความสุข ๒) แนวคิดทุนทางวัฒนธรรม ๓) แนวคิดเกี่ยวกับสังคมพหุวัฒนธรรม ๔) แนวคิดการมีส่วนร่วม และ ๕) ผู้นำสันติสุข โดยศึกษาจากคัมภีร์พระไตรปิฎก ฉบับมหาจุฬาลงกรณ หนังสือ ตำรา งานวิจัย เอกสารวิชาการที่เกี่ยวข้อง ตลอดถึงการค้นคว้าสารนิเทศในอินเทอร์เนต

ขอบเขตด้านพื้นที่ : เป็นการศึกษาพื้นที่ต้นแบบเมืองแห่งความสุข โดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือกพื้นที่โดยการสุ่มจากพื้นที่ ๔ ภาค เลือก ๒ ภาค และคัดเลือกจังหวัดที่ได้จากการสุ่มพื้นที่โดยกำหนดเกณฑ์จังหวัดในภูมิภาคที่คัดเลือกนั้นมีตัวเลขเมืองแห่งความสุขในระดับมากและเป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางพหุวัฒนธรรม กำหนดพื้นที่ศึกษาตัวแทนภูมิภาค ๒ ภาค ภาคละ ๑ จังหวัด ภาคเหนือ คือ จังหวัดแม่ฮ่องสอน ภาคใต้ คือ จังหวัดตรัง และในระดับของพื้นที่รายจังหวัดกำหนดพื้นที่ชุมชนที่ศึกษาด้วยการใช้เกณฑ์คัดเลือกแบบเจาะจง คือ ๑) เป็นชุมชนต้นแบบของจังหวัดที่ได้รับรางวัลชุมชนคุณธรรม ชุมชนเข้มแข็ง ชุมชนพอเพียง หรือชุมชนนวัตวิถี จากองค์กรภาครัฐ และ๒) มีบริบทของชุมชนที่มีความหลากหลายทุนทางวัฒนธรรม สังคมและทุนท้องถิ่น เพื่อให้ครอบคลุมบริบทที่หลากหลายในการวิเคราะห์ ดังนั้นในงานวิจัยนี้จึงกำหนดพื้นที่ในระดับชุมชนแบบพหุกรณีศึกษา โดยมีชุมชนต้นแบบที่นำมาศึกษา ๑) ชุมชนบ้านผาบ่อง จังหวัดแม่ฮ่องสอน มีบริบทชุมชนที่มีทุนวัฒนธรรมสองชาติพันธุ์ ๒) ชุมชน

บ้านเขาหลัก จังหวัดตรัง มีลักษณะของชุมชนเข้มแข็งสามารถก้าวข้ามความขัดแย้งที่เคยเกิดขึ้นในอดีตและพัฒนายกระดับ และ ๓) ชุมชนเกาะสุกร จังหวัดตรัง เป็นชุมชนที่มีบริบทของการอยู่ร่วมที่มีความแตกต่างทางศาสนา

ขอบเขตด้านกลุ่มเป้าหมาย/ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ : ผู้ที่อาศัยอยู่ในจังหวัดที่ทำการศึกษา ได้แก่ จังหวัดแม่ฮ่องสอนและจังหวัดตรัง โดยกำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญตามโควตา คือ จังหวัดละ ๑๐ ท่าน รวมทั้งสิ้น ๒๐ ท่าน โดยกลุ่มเป้าหมายที่อาศัยอยู่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน และจังหวัดตรัง ประกอบด้วย ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ ตัวแทนผู้นำชุมชน ตัวแทนผู้นำศาสนา ตัวแทนประชาชน โดยกำหนดเกณฑ์ในการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เป็นผู้ที่อยู่อาศัยในจังหวัดที่ศึกษาไม่น้อยกว่า ๑๕ ปี

ขอบเขตด้านระยะเวลา : ตั้งแต่ ๑ ตุลาคม ๒๕๖๔ - ๓๐ กันยายน ๒๕๖๕

๔. ผลการวิจัย

ผลการวิจัยนี้ได้ค้นพบประเด็นที่ตอบวัตถุประสงค์ดังนี้

๑) ถอดบทเรียนแนวทางการพัฒนาเมืองแห่งความสุขต้นแบบ ผลการศึกษาพบว่า จังหวัดแม่ฮ่องสอนและจังหวัดตรัง แม้จะมีบริบทของความเป็นเมืองที่แตกต่างกัน แต่มีภาพสะท้อนเมืองแห่งความสุขให้เห็นได้อย่างเด่นชัดผ่านการศึกษาชุมชนต้นแบบ ที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นอยู่ที่ดี คุณภาพชีวิตของคนในชุมชน สุขภาวะของคนในชุมชน จะเห็นได้ว่าเป็นมิติแห่งความสุขภายใน กล่าวคือ สุขภาวะทางจิตใจ อารมณ์และปัญญา และสุขภาวะภายนอกอธิบายได้ว่าสุขภาวะทางกาย และสังคม แม้ว่าชุมชนต้นแบบที่ศึกษาจะมีบริบทที่โดดเด่นแตกต่างกันไป แต่ก็ยังอยู่ในกรอบของชุมชนที่ได้ชื่อว่า เป็นชุมชนแห่งความสุข โดยวิถีแห่งสันติสุขของจังหวัดแม่ฮ่องสอนมีวิถีการดำเนินชีวิตที่ไม่เร่งรีบ (Slow Life) มีวัฒนธรรมที่เอื้ออาทรยอมรับความแตกต่างทางชาติพันธุ์มี ๗ ชาติพันธุ์ การอยู่กับวิถีธรรมชาติแบบพอเพียง เคารพกติกาที่ตกลงร่วมกัน มีผู้นำที่เสียสละเป็นตัวอย่างและมีความน่าเชื่อถือ มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน การมีส่วนร่วมในการจัดการปัญหา สำหรับชุมชนบ้านผาบ่อง กลไกของการพัฒนาชุมชนให้เกิดความสุข เป็นการทำแผนยุทธศาสตร์ชุมชน ๒๐ ปี โดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน การหมั่นประชุมพบปะพูดคุยในกลุ่มกรรมการหมู่บ้าน การพัฒนาหมู่บ้าน หน่วยงานที่เข้ามาต้องสอดรับกับแผนที่หมู่บ้านวางไว้ ผู้นำและแกนำอาสาที่เข้มแข็ง

วิถีแห่งความสุขของจังหวัดตรัง มีการยอมรับความแตกต่างและเกื้อกูลกัน การดำเนินชีวิตตามหลักศาสนา การมีผู้นำเสียสละและทำงานแบบมีส่วนร่วม การดำเนินชีวิตที่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน การมีอัธยาศัยของผู้คนที่ใจกว้างใจดีพึ่งพาได้ มีทรัพยากรที่

สมบูรณ์และมีทุนวัฒนธรรมที่เข้มแข็ง ถอดบทเรียนการพัฒนาชุมชนแห่งความสุขของบ้านเขาหลัก พบกลไกสำคัญการพัฒนาเมืองแห่งความสุข การมีผู้นำเป็นต้นแบบ มีการกำหนดกติกาหมู่บ้านแบบมีส่วนร่วมและกำหนดหน้าที่รับผิดชอบ มีการสร้างเครือข่ายชุมชนและเปิดให้เยาวชนรุ่นใหม่มาร่วมพัฒนา การทำงานรวมพลังเครือข่าย “บวร” สำหรับการถอดบทเรียนการพัฒนาชุมชนแห่งความสุขของเกาะสุกร เป็นการอยู่ร่วมกันของชุมชนระหว่างไทยมุสลิมและไทยพุทธ โดยชาวไทยพุทธเป็นคนส่วนน้อยของเกาะ แต่สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข มีการกำหนดกติการ่วมกันในการแก้ปัญหาชุมชน การรักษาอัตลักษณ์และวิถีชีวิตท้องถิ่น

๒) วิเคราะห์และสังเคราะห์องค์ความรู้และเสนอแนวทางการพัฒนาเมืองแห่งความสุข ผลการศึกษาพบว่า นิยามเมืองแห่งความสุข มี ๔ ด้าน ได้แก่ ๑) ด้านกายภาพ คือ ความสุขที่สามารถพึ่งพิงตนเองได้ บนวิถีการดำเนินชีวิตแบบพอเพียง สภาพแวดล้อมชุมชนน่าอยู่ ๒) ด้านสังคมภาพ คือ ความสุขที่เกิดจากการอยู่ร่วมกันในสังคม ด้วยความเอื้ออาทร เคารพให้เกียรติ แบ่งปัน และเอาใจใส่กันและกัน ตามบทบาทหน้าที่ ๓) ด้านจิตภาพ เป็นความสุขภายในคือ สุขภาพจิตดี มีจิตอาสา เสียสละส่วนตนและไม่เห็นแก่ตัว และ ๔) ด้านปัญญาภาพ เป็นการแสดงถึงความเชื่อมั่นในศักยภาพที่ชุมชนหรือท้องถิ่นมีและนำทรัพยากรของท้องถิ่นมาใช้เพื่อการต่อยอดและพัฒนาสร้างรายได้และความเจริญบนวิถีพอเพียงและการพึ่งพิงตนเอง สำหรับปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาเมืองแห่งความสุข มีดังนี้ ๑) ทุนมนุษย์ ได้แก่ วิถีของชุมชน และบทบาทผู้นำทั้งผู้นำชุมชนและผู้นำทางจิตวิญญาณ ๒) ทุนสังคมวัฒนธรรม ๓) ทุนธรรมชาติ และ ๔) การมีส่วนร่วมและการทำงานอาสา

๕. อภิปรายผล

แนวทางการพัฒนาเมืองแห่งความสุขต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญครบ ๓ องค์ประกอบ ได้แก่ องค์ประกอบที่ ๑ ทุนทางสังคมและทุนทางวัฒนธรรม องค์ประกอบที่ ๒ ผู้นำชุมชนและผู้นำทางศาสนา องค์ประกอบที่ ๓ การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน และมีองค์ประกอบของความสุขครบทั้ง ๔ ด้าน เป็นองค์ประกอบที่ ๔ การเป็นเมืองแห่งความสุข ซึ่งสอดคล้องกับที่ ปาน กิมปี ซึ่งได้สรุปนิยามของทุนทางสังคมไว้ว่า เป็นความสัมพันธ์ทางสังคมในลักษณะของความเชื่อถือไว้วางใจกัน การยอมรับในการทำงานร่วมกัน มีลักษณะเป็นเครือข่ายที่จะเริ่มต้นปรับเปลี่ยนวิธีคิด วิธีปฏิบัติการทำงานที่จะส่งเสริมให้เกิดการทำงานในการพัฒนาได้

อย่างมีประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้นอย่างมีคุณค่า[๑] และ Bourdieu[๑] ซึ่งกล่าวว่าทุนทางวัฒนธรรมประกอบด้วย ทุนที่มีอยู่ในตัวตน (Embodied Form) ทุนที่อยู่ในรูปของวัตถุ (Objectified Form) และทุนที่อยู่ในรูปแบบสถาบัน (Institutionalized State) ซึ่งเป็นสิ่งที่สร้างความเด่นชัดและความแตกต่างทางวัฒนธรรมขึ้นยิ่งในสังคมที่มีความซับซ้อนก็ยิ่งมีการแข่งขันลงทุนเพื่อสะสมทุนทางวัฒนธรรมที่อยู่ในตัวตนอย่างเข้มข้น

สำหรับประเด็นด้านผู้นำชุมชนและผู้นำทางศาสนา ซึ่งมีคุณลักษณะสำคัญ ๔ ด้าน ได้แก่ ด้านบุคลิกภาพ เช่น มีความเชื่อมั่นในตนเอง สุภาพอ่อนน้อม รับฟังผู้อื่นและมีจิตอาสา เป็นต้น ด้านความรู้ ความสามารถ เช่น มีความรู้รอบตัว มีความสนใจใฝ่เรียนรู้ เป็นต้น ด้านสังคม เช่น มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีมนุษยสัมพันธ์และอัธยาศัยดี เป็นต้น ด้านกายภาพ เช่น การมีสุขภาพร่างกายที่ดี กระฉับกระเฉงคล่องแคล่ว เป็นต้น สอดคล้องกับ ขันทอง วัฒนะประดิษฐ์ และคณะ [๑] ซึ่งกล่าวถึงคุณลักษณะของผู้นำสันติภาพท้องถิ่นที่ชุมชนพึงประสงค์ จากการสัมภาษณ์เชิงลึกในบริบทของคนในพื้นที่จังหวัดปทุมธานีและจังหวัดพระนครศรีอยุธยา สามารถจัดกลุ่มคุณลักษณะที่เด่น ๆ ได้ ๔ คุณลักษณะ ได้แก่ ๑) คุณลักษณะด้านจิตภาพ คือ เรื่องของคุณธรรมจริยธรรมของผู้นำ ๒) คุณลักษณะด้านกายภาพ คือ เรื่องของพฤติกรรมการแสดงออกของผู้นำ ๓) คุณลักษณะด้านสังคมภาพ คือ เรื่องของการมีปฏิสัมพันธ์ในชุมชน ๔) คุณลักษณะด้านปัญญาภาพ คือ เรื่องของการพัฒนาตนของผู้นำในมิติต่างๆ โดยแต่ละด้านมีข้อสังเกตที่สะท้อนจากพื้นที่เป็นปลีกย่อย โดยมีรายละเอียดดังนี้

๑) คุณลักษณะด้านจิตภาพ กล่าวคือ เรื่องของจิตใจคุณธรรม จริยธรรมของผู้นำ โดยมี มิติย่อยที่จัดกลุ่มได้ ๗ ประเด็น ได้แก่ (๑) การเคารพความแตกต่าง คือ มีความเข้าใจในในตัวบุคคลและเข้าใจบริบทของพื้นที่ (๒) Mind Set สันติ ได้แก่ เคารพต่อกฎหมายและกติกาของสังคม มีความอดทน มีความรักในความสงบสันติภาพ สันติสุข มีอุดมการณ์และหลักการที่มุ่งมั่น

---

[๑] ปาน กิมปี, "ทุนทางสังคมกับการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย", **วารสาร กศน**, ๔ (เมษายน ๒๕๕๔): ๓๔-๓๗.

[๑] Bourdieu, P., **Social Capse and Symbolic Power in Sociological Theory**, (Great Britain: Bocardo Press, 1989).

[๑] ขันทอง วัฒนะประดิษฐ์ และคณะ, "การพัฒนาสมรรถนะผู้นำด้วยรูปแบบนวัตกรรมการสร้างวิศวกรสันติภาพท้องถิ่นที่ส่งผลต่อการสร้างสรรค์ชุมชนให้เกิดสันติสุข", **วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร**, ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๓ (พฤษภาคม ๒๕๖๔): ๘๙๖-๙๐๗.

รักในท้องถิ่นของตนเอง มีความรับผิดชอบต่อชุมชนและสังคม มีจิตสำนึกที่ดีในเรื่องของการดูแลชุมชน และมีวิสัยทัศน์ในการสร้างเสริมชุมชนให้อยู่ได้อย่างสันติสุข (๓) ความซื่อสัตย์ สุจริตทั้งต่อตนเองและผู้อื่น (๔) มีความเสียสละ จิตอาสา คือ การทำเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม ไม่ยึดประโยชน์ส่วนตัวเห็นประโยชน์ส่วนรวมเป็นสำคัญ พร้อมด้านเวลาสามารถให้คำปรึกษาได้ตลอดเวลา (๕) มีจิตหนักแน่นมั่นคง คือ มีจิตอิสระไม่อยู่ภายใต้การครอบงำของอำนาจหรืออิทธิพลใด มีวุฒิภาวะ (๖) ไม่อคติ มีใจเป็นกลาง มีความยุติธรรม แยกเรื่องของส่วนตัว ๗) มีความเมตตา ไม่ยึดถืออัตตา ของตนเป็นใหญ่ มีน้ำใจการเอื้อเฟื้อต่อกัน การรู้จักให้การมีน้ำใจซึ่งกันและกันโอบอ้อมอารีก็สามารถช่วยเหลือเกื้อกูลสามารถชี้ช่องทางในการแก้ปัญหา

๒) คุณลักษณะด้านกายภาพ เป็นเรื่องเกี่ยวกับพฤติกรรมเฉพาะตนของผู้นำ ได้แก่ พฤติกรรมทางกาย/วาจา สะอาดเป็นแบบอย่าง คือ มีศีลธรรม คุณธรรม จารีตประเพณีอันดีงาม สามารถเป็นที่นับถือของคนทั่วไป สามารถให้ลูกบ้านไว้เนื้อเชื่อใจเปิดใจคุยกันได้ให้กับลูกบ้านในทุกๆ เรื่อง

๓) คุณลักษณะด้านสังคมภาพ เป็นการแสดงถึงปฏิสัมพันธ์ที่ผู้นำพึงมี ได้แก่ ๑) ใส่ใจช่วยเหลือ คือ มีความพร้อมในการช่วยเหลือประชาชน สามารถที่จะช่วยเหลือประชาชนได้อย่างทันที ๒) มีมนุษยสัมพันธ์ดี อ่อนน้อม ต้องทำงานร่วมกับผู้อื่นได้

๔) ด้านปัญญาภาพ เป็นการแสดงถึงความคาดหวังศักยภาพ ความมีทักษะของผู้นำที่จะช่วยชุมชนทั้งในการจัดการแก้ปัญหาและการพัฒนา ได้แก่ (๑) พลังการเรียนรู้ คือ การพัฒนาตนเองอยู่เสมอ มีความรอบรู้ด้านวิชาการ มีความสามารถรอบรู้วิชาการ พัฒนาตนเองเพื่อนำมาพัฒนาชุมชนให้เกิดสันติสุข ต้องทันต่อการเปลี่ยนแปลง มีความคิดสร้างสรรค์ มีความรอบรู้เกี่ยวกับตัวบทกฎหมายในพื้นที่และกฎหมายบ้านเมือง (๒) การสื่อสาร คือการที่สามารถพูดคุยได้อย่างใกล้ชิดกับประชาชน รู้จักใช้วิธีประนีประนอม (๓) การคิดวิเคราะห์ โดยวิเคราะห์ได้ถูกต้องเพื่อจัดการความขัดแย้งในพื้นที่ได้ วิเคราะห์สถานการณ์และผลกระทบต่อชุมชนที่จะเกิดขึ้นได้ถูกต้อง สามารถที่จะเข้าถึงทุกปัญหาและทราบถึงความต้องการของชุมชน รู้เหตุ รู้ผล พิจารณาไตร่ตรองข้อมูลให้ถูกต้อง (๔) การจัดการความขัดแย้ง คือ สามารถแก้ไขปัญหาความเดือนร้อนของชาวบ้านได้ มีความรู้และหาแนวทางในแก้ปัญหาให้กับประชาชนได้ (๕) การมีส่วนร่วม คือ ต้องเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ๖) การรับฟัง ในการรับฟังความเห็นของชาวบ้าน ต้องมีทักษะในการฟัง รับฟังบริบทของข้อขัดแย้ง รับฟังเหตุผลของผู้อื่น รับฟังความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้เสียทุกภาคส่วน รับฟังความเห็นของประชาชนเป็นสำคัญ

สำหรับประเด็นด้านการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ซึ่งประกอบด้วยการมีส่วนร่วมในการศึกษาปัญหา การมีส่วนร่วมในการวางแผน การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล สอดคล้องกับหลักการมีส่วนร่วมของ Cohen และ Uphoff (1980) ซึ่งได้เสนอ “ขั้นตอนของการมีส่วนร่วม” ประกอบด้วย ๔ ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นที่ ๑ คือการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ขั้นที่ ๒ คือการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ขั้นที่ ๓ คือการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และขั้นที่ ๔ คือการมีส่วนร่วมในการประเมินผล ทั้งนี้ขั้นตอนที่ค้นพบเพิ่มเติมนอกเหนือจากขั้นตอนของ Cohen และ Uphoff ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของทุนทางสังคมในสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืนนั้น คือ ขั้นการศึกษาปัญหาก่อนการตัดสินใจและการวางแผน[๑] ทั้งนี้ข้อค้นพบดังกล่าวสอดคล้องกับ ปาริชาติ วลัยเสถียร ซึ่งกล่าวไว้โดยสรุปว่า ขั้นตอนแรกของกระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน ควรเป็นขั้นตอนของการศึกษาชุมชนคือ การค้นหาปัญหาและความต้องการของชุมชน เพื่อศึกษาและเรียนรู้สภาพความเป็นอยู่ของชาวบ้าน ทรัพยากร สิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ในชุมชนร่วมกับประชาชน โดยในการศึกษาปัญหาของชุมชนอาจใช้วิธีการสังเกตและสัมภาษณ์ทั้งทางตรง ทางอ้อม อาจหาข้อมูลบางส่วนได้จากเอกสารงานวิจัย[๑] และสอดคล้องกับหลักพระพุทธศาสนา คือ สีลสามัญญตา และ ทิฏฐิสามัญญตา ก่อให้เกิดชุมชนสันติสุข ที่ทุกคนในชุมชนอยู่ร่วมกันด้วยความสมานฉันท์กลมเกลียว และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ พระมหาบุญเลิศ อินทปัญโญ,รศ. ซึ่งสรุปไว้ในงานวิจัยเรื่อง “สันติวิถีเริ่มต้นที่ชุมชน : กรณีศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นในการสร้างสันติสุขภาคเหนือของประเทศไทย” ที่พบว่า การสร้างความสมานฉันท์ภายในชุมชนในรูปแบบการร่วมด้วยช่วยกัน ก่อให้เกิดความรัก ความสามัคคี ความร่วมมือ ร่วมใจอันดีในชุมชน และสามารถเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน และความเชื่อ ความศรัทธาของคนในชุมชน ก่อเกิดความร่วมมือและการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนใน การจัดสรรน้ำและการแบ่งปันผลประโยชน์ด้วยความเป็นธรรม

---

[๑] Cohen, J. M., and Uphoff, N. T., “ Participation’s place in rural development: Seeking clarity through specificity”, **World Development**, 8 (1980): 213-235.

[๑] ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ, “กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา”, **รายงานวิจัย**, (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๓).

องค์ประกอบสุดท้ายซึ่งเป็นเป้าหมายของงานวิจัยคือ แนวทางการพัฒนาเมืองแห่งความสุข ต้องเป็นการเข้าถึงทั้งความสุขภายในของมนุษย์ที่สามารถอยู่กับโลกและเข้าใจโลก เป็นการพัฒนามนุษย์แบบองค์รวมที่ไม่แปลกแยกจากสังคม ธรรมชาติแวดล้อม การพัฒนาตนเพื่อเข้าถึงความสุขภายในและส่งมอบความสุขสู่ภายนอก ซึ่งสามารถนำสรุปได้ เป็น ๔ ด้าน คือ (๑) พัฒนากายให้เป็นสุข (๒) พัฒนาพฤติกรรมการแสดงออกทางสังคมอย่างมีสุข (๓) พัฒนาจิตใจเข้าถึงความสุขด้านใน และ (๔) พัฒนาปัญญาโดยใช้ความสุขทำสิ่งที่สร้างสรรค์เป็นประโยชน์ ซึ่งสอดคล้องกับที่ศาสตราจารยนายแพทย์ประเวศ วะสี ไดเคยกลาวความสุขว่า ความสุขมวลรวมประชาชาติเป็นวิถีที่จะปรับปรุงความสุขและความเป็นอยู่ของมนุษย์ การสร้างมาตรวัดการพัฒนาแบบที่วานี้ยอมมีความยากลำบากอยูบ้าง เพราะความสุขเกิดขึ้นได้ทั้งในแงภาวะวิสัยและอัตวิสัย เราคงไม่สามารถวัดทุกปจจัยที่ทำใหเกิดความสุข เราจึงตองนิยามความสุขตามมิติที่วัดได้ละคัดเลือกเงื่อนไขเชิงปริมาณ ที่สามารถกำหนดความสุขของมนุษย์ได้อย่างเหมาะสมที่สุด” อาจเกิดจากความเป็นอยู่ดีสี่ด้าน ซึ่งตองบูรณาการกันระหว่าง (๑) ทางกาย รวมถึง สุขภาพอนามัย ความพอเพียงทางเศรษฐกิจและระบบนิเวศที่ดี (๒) ทางจิตใจรวมถึงการมีความเครียดน้อย ความมีสติและ สุขภาพจิตดี (๓) ทางสังคม รวมถึงการอยูร่วมกันด้วยทั้งในครอบครัวในชุมชน และในสังคม รวมถึงการพัฒนาด้านวัฒนธรรมและสันติภาพ และ (๔) ทางจิตวิญญาณ รวมถึงความเมตตา สัมมาทิฏฐิและเอาตนเป็นกลางใหน้อยลง ดังนั้น ดัชนีชี้วัดความสุขมวลรวมประชาชาติ จึงควรพัฒนาภายในกรอบการพัฒนาอย่างบูรณาการนี้เพื่อเป็นความสุขบนพื้นฐานความสุขร่วมกันอย่างแท้จริงของคนในสังคมอันจะเป็นหนทางในการพัฒนาอย่างยั่งยืนตอไป

๖. องค์ความรู้ใหม่

แนวทางการพัฒนาเมืองแห่งความสุข

องค์ประกอบที่ ๑ ทุนทางสังคมและทุนทางวัฒนธรรม ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

๑. ทุนทางสังคม ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ทางสังคมในลักษณะของความเชื่อถือไว้วางใจกัน การยอมรับในการทำงานร่วมกัน มีลักษณะเป็นเครือข่ายที่จะเริ่มต้นปรับเปลี่ยนวิธีคิด วิธีปฏิบัติการทำงาน ที่จะเอื้อเสริมให้เกิดการทำงานในการพัฒนาได้อย่างมีประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้นอย่างมีคุณค่า

๒. ทุนทางวัฒนธรรม แบ่งเป็น ๓ รูปแบบ ได้แก่ ทุนที่มีอยู่ในตัวตน (Embodied Form) ทุนที่อยู่ในรูปของวัตถุ (Objectified Form) และทุนที่อยู่ในรูปแบบสถาบัน (Institutionalized State) ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

๒.๑) ทุนวัฒนธรรมที่มีอยู่ในตัวตน เป็นสมรรถนะด้านวัฒนธรรมที่มีอยู่ในตัวตน ได้แก่ การแสดงออกของร่างกายและจิตใจ เป็นทุนที่อยู่ในระดับอุปนิสัย มักปรากฏในชีวิตทางวัฒนธรรม และต้องใช้ระยะเวลาในการก่อตัวเป็นรูปเป็นร่างผ่านทางกระบวนการขัดเกลาทางสังคมซึ่งทำหน้าที่ถ่ายทอดความคิด ทัศนคติ และค่านิยมซึ่งมีผลต่อการทำความเข้าใจ หรือการรับรู้ของรสนิยมต่าง ๆ เช่น ศิลปะ การใช้ชีวิต การเปลี่ยนรูปทุนวัฒนธรรมที่มีอยู่ในตัวตนต้องอาศัยเวลา สังคม ชนชั้นทางสังคม และสามารถเชื่อมโยงไปยังทุนทางเศรษฐกิจได้ การสะสมทุนในระดับนี้สั่งสมอยู่ในตัวของแต่ละบุคคลมาตั้งแต่เยาว์วัย ผ่านการหล่อหลอม (Pedagogy Action) โดยผู้ปกครองพี่น้อง สมาชิกในครอบครัวจะสละเวลาเพื่อให้สมาชิกใหม่ซึมซับความหมายและรหัสของวัฒนธรรม สร้างความเด่นชัดและความแตกต่างทางวัฒนธรรมขึ้นยิ่งในสังคมที่มีความซับซ้อนก็ยิ่งมีการแข่งขันลงทุนเพื่อสะสมทุนทางวัฒนธรรมที่อยู่ในตัวตนอย่างเข้มข้น

๒.๒) ทุนวัฒนธรรมที่อยู่ในรูปของวัตถุ เป็นทุนทางวัฒนธรรมที่แสดงออกให้เห็นในรูปของวัตถุ สื่อมวลชน หรือสิ่งของ เช่น รูปภาพ งานเขียน หนังสือ พจนานุกรม อนุสาวรีย์ เครื่องมือ เครื่องจักร ฯลฯ วัตถุเหล่านี้เป็นรูปแบบหนึ่งของการแบ่งปันความหมายทางวัฒนธรรมที่ถูกกำหนดโดยผู้ผลิตวัฒนธรรมหรือแนวคิดของผู้คนส่วนใหญ่ในสังคม

๒.๓) ทุนวัฒนธรรมที่อยู่ในรูปแบบของสถาบัน คือ การอ้างอิงถึงคุณสมบัติเบื้องต้นของทุนทางวัฒนธรรมในลักษณะการรับประกันโดยแสดงออกในรูปของประกาศนียบัตร หนังสือรับรอง และการสอบวัดคุณสมบัติ ซึ่งปรากฏชัดอยู่ในสถาบัน เช่น สถาบันการศึกษา หรือสถาบันประเมินผลต่าง ๆ ทุนทางวัฒนธรรมสามารถเปลี่ยนรูปได้ภายใต้เงื่อนไขเฉพาะ คืออาจเปลี่ยนรูปเป็นทุนทางเศรษฐกิจ เช่น เงินเดือน หรือคุณสมบัติทางการศึกษา ทุนแบบนี้ได้สร้างความแตกต่างระหว่าง ความรู้ที่เป็นทางการที่ได้รับการรับรองความสามารถ กับความรู้ทางวัฒนธรรมแบบธรรมดา ทุนนี้ยังทำให้เกิดการสับเปลี่ยนระหว่างทุนทางวัฒนธรรมกับทุนทางเศรษฐกิจ โดย “การรับประกันทุนทางการศึกษา” ด้วย “มูลค่าของเงิน” เพราะผลผลิตของการแลกเปลี่ยนทุนทางเศรษฐกิจไปเป็นทุนทางวัฒนธรรมได้สร้างมูลค่าของทุนทางวัฒนธรรมให้กับผู้ที่มีคุณสมบัติทางการศึกษา ผลกำไรในรูปวัตถุและสัญลักษณ์ที่คุณสมบัติทางการศึกษารับรองขึ้นอยู่กับการลงทุนในแง่เวลา และความพยายาม

องค์ประกอบที่ ๒ ผู้นำชุมชนและผู้นำทางศาสนา ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

๑. ผู้นำชุมชน ทั้งผู้นำแบบทางการ แบบกึ่งทางการ และแบบตามธรรมชาติ ประชาชนทั่วไปและกลุ่มผู้นำชุมชนรุ่นใหม่ โดยผู้นำชุมชนต้องมีคุณลักษณะของการเป็นผู้นำ

ชุมชนที่ดี ๔ ด้าน ได้แก่ ด้านบุคลิกภาพ เช่น มีความเชื่อมั่นในตนเอง สุภาพอ่อนน้อม รับฟังผู้อื่น และมีจิตอาสา เป็นต้น ด้านความรู้ ความสามารถ เช่น มีความรู้รอบตัว มีความสนใจใฝ่เรียนรู้ เป็นต้น ด้านสังคม เช่น มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีมนุษยสัมพันธ์และอัธยาศัยดี เป็นต้น ด้านกายภาพ เช่น การมีสุขภาพร่างกายที่ดี กระฉับกระเฉงคล่องแคล่ว เป็นต้น

๒. ผู้นำทางศาสนา เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณที่เป็นผู้มีวิสัยทัศน์ มีคุณธรรม เป็นต้นแบบผู้มีคุณธรรมศีลธรรมที่ดีให้กับชุมชน ซึ่งทำงานเชิงรุกเพื่อเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนโดยใช้กิจกรรมทางศาสนา ใช้ ศาสนสถานเป็นพื้นที่เชื่อมความสัมพันธ์กับคนในชุมชน และสร้างสรรค์กิจกรรมศาสนสัมพันธ์ด้วยการเรียนรู้แลกเปลี่ยนระหว่างผู้นำศาสนา โดยภาพรวมผู้นำทางศาสนามีคุณลักษณะสำคัญ ๒ ประการ คือ (๑) มีทัศนคติและการปฏิบัติตนอย่างดี มุ่งมั่นในการพัฒนาชุมชนพหุวัฒนธรรมทางศาสนา และ (๒) ปฏิบัติตนตามบทบาทหน้าที่ของผู้นำในการสร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน โดยยึดหลักปธาน ๔ มาใช้ในการสร้างสันติภาพในชุมชน การนำหลักธรรมดังกล่าวมาใช้ เช่น ในกรณีที่คนในชุมชนกำลังจะมีปัญหาเกิดขึ้นหรือปัญหานั้น ๆ เกิดขึ้นเพียงเล็กน้อยแล้ว ผู้นำทางศาสนาหรือปราชญ์ชาวบ้านในชุมชนสามารถนำสังวรปธาน (ปธาน๑) มาใช้เพื่อระวังไม่ให้เกิดความขัดแย้ง และแนะแนวทางปฏิบัติต่อเพื่อนต่างศาสนา หากเกิดปัญหาขึ้นมาบ้างแล้วแต่ยังไม่ขยายใหญ่มาก ก็จำเป็นต้องรีบวางแผนเพื่อขจัดหรือจัดการปัญหานั้น และจากนั้นนำปหานปธาน (ปธาน๒) มาใช้เพื่อหาเครื่องมือในการจัดการปัญหา เช่น ในกรณีที่เกิดปัญหาความขัดแย้ง ต้องมีคนกลางเพื่อรับฟังปัญหาหรือจะต้องมีกระบวนการไกล่เกลี่ย อย่างไรก็ตามหากปัญหานั้นใหญ่ขึ้นหรือเป็นปัญหาที่คนในชุมชนต้องช่วยกันแก้ไขอย่างจริงจัง อาจต้องมีการทำฉันทามติร่วมกัน และเมื่อร่องรอยของความขัดแย้งเกิดขึ้นแล้ว ผู้นำทางศาสนาสามารถจะช่วยกันกระชับความสัมพันธ์ของคนในชุมชน นำภาวนาปธาน (ปธาน๓) มาใช้ทำให้คนในชุมชนเกิดความรักสามัคคีได้ดังเดิม ผ่านการทำกิจกรรมต่าง ๆ ดังกล่าวมาแล้วข้างต้น ทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีและยั่งยืน และใช้อนุรักขนาปธาน (ปธาน๔) เพื่อทำให้ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนเกิดความเหนียวแน่น ส่งไม้ต่อความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันนี้ให้แก่คนรุ่นใหม่ของชุมชนผ่านกิจกรรมและคำสอนของคนรุ่นก่อน

องค์ประกอบที่ ๓ การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

๑. การมีส่วนร่วมในการศึกษาปัญหา มีทั้งแบบไม่เป็นทางการ คือ การพูดคุยสนทนา และแบบทางการคือ การประชุมทั้งภายในชุมชนและร่วมกับเครือข่าย ปัญหาที่พบมี ๓ ลักษณะ ได้แก่ ๑) ปัญหาชุมชนแก้ไขด้วยตนเองได้ ๒) ปัญหาที่ชุมชนต้องอาศัยความช่วยเหลือและให้คำปรึกษา และ ๓) ปัญหาเร่งด่วนไม่ต้องผ่านการประชุม ขั้นตอนของการศึกษาปัญหา

แบ่งเป็น ๓ ขั้นตอน ได้แก่ ๑) ขั้นการค้นหาปัญหาที่แท้จริง ๒) ขั้นการค้นหาสาเหตุของปัญหา และ ๓) ขั้นการค้นหาแนวทางการแก้ไขปัญหา ผลที่ได้รับจากการศึกษาปัญหาคือ การรู้สาเหตุและการจัดลำดับความต้องการ ความสำคัญของปัญหา

๒. การมีส่วนร่วมในการวางแผน เพื่อกำหนดนโยบาย วัตถุประสงค์ แนวทางในการดำเนินกิจกรรม วิธีการปฏิบัติ การค้นหาแหล่งทรัพยากร อาจมีทั้งคนภายในและคนภายนอกชุมชนเข้าร่วม เพื่อทำให้เกิดการบูรณาการทางความคิด การวางแผนมีลักษณะเป็นขั้นตอนแบบวงจร คือ มีการกำหนดโครงการ การทำรายละเอียดของโครงการ การประเมินและอนุมัติโครงการ การปฏิบัติและดำเนินการตามโครงการ และการประเมินผลโครงการ หลังจากนั้นจึงมีการกำหนดโครงการใหม่ต่อไปเพื่อให้โครงการของชุมชนมีความต่อเนื่อง ผลลัพธ์จากการวางแผนได้แก่ วิสัยทัศน์ ประเด็นยุทธศาสตร์ แผนงาน/โครงการ กิจกรรม/กลยุทธ์ กลุ่มเป้าหมาย ผู้รับผิดชอบ งบประมาณ วันที่ดำเนินการ ระดับการจัดการและหน่วยงานสนับสนุนซึ่งต้องระบุไว้อย่างชัดเจน

๓. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ เป็นการกำหนดระดมสรรพกำลังสนับสนุนด้านแรงงาน วัสดุอุปกรณ์ เงินทุน การประสานงานและการบริหารทรัพยากร การลงมือปฏิบัติแบ่งเป็น ๓ ระดับ ได้แก่ ๑) คนในชุมชนลงมือทำเอง ๒) คนในชุมชนทำร่วมกับเครือข่ายหน่วยงาน องค์กรภายนอก และ ๓) คนในชุมชนขอสนับสนุนจากภายนอกเท่านั้น เพื่อให้เกิดความร่วมมือกันที่ดี ควรสร้างบรรยากาศการทำงานที่ผ่อนคลายและเมื่อเกิดปัญหาในการทำงานสมาชิกต้องปรึกษากับผู้นำเพื่อแก้ไขปัญหาทันที

๔. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากกิจกรรมของชุมชน ต้องมีทั้งในระดับปัจเจกและสังคม คนและชุมชนต้องได้รับผลประโยชน์ทั้งด้านเศรษฐกิจด้านสังคม ด้านสิ่งแวดล้อม อย่างสมดุล ผลประโยชน์สำคัญที่คนได้รับคือ ความภาคภูมิใจ ซึ่งทำให้เกิดแรงจูงใจจากภายในตัวบุคคลและนำไปใช้ในการทำงานเพื่อชุมชนต่อไปได้ การแบ่งผลประโยชน์นั้นต้องอยู่บนพื้นฐานของวัฒนธรรมและความเท่าเทียมกันของบุคคลและสังคมเป็นสำคัญด้วย

๕. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล คนในชุมชน ผู้นำชุมชนและบุคคลภายนอกชุมชนสามารถร่วมกันประเมินผลได้ การประเมินที่ปรากฏในชุมชน ได้แก่ การประเมินผลก่อนการดำเนินการปฏิบัติ การประเมินผลย่อย เป็นการประเมินผลก้าวหน้าเป็นระยะ ๆ ระหว่างการดำเนินงาน การประเมินผลรวม เพื่อประเมินหลังจากเสร็จสิ้นกิจกรรม การประเมินผลต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานที่สำคัญ ได้แก่ การสร้างความตระหนักให้คนในชุมชนเห็นถึงความสำคัญของการ

ประเมินผลร่วมกันและต้องไม่ยึดมาตรฐานของคนใดคนหนึ่งหรือฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง โดยต้องมองว่าการประเมินผลร่วมกันเป็นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันมากกว่าการชี้ถูกชี้ผิด

องค์ประกอบที่ ๔ การเป็นเมืองแห่งความสุข ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

๑. กายภาพ เป็นการสร้างความสุขทางด้านร่างกาย เป็นการพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางด้านวัตถุและเทคโนโลยี ให้สามารถควบคุมอารมณ์ความรู้สึกหรือพฤติกรรมที่แสดงออกทางกายได้อย่างเหมาะสม ครอบคลุมถึงการพัฒนาทางกาย กล่าว การมีความรักในร่างกายของตน ไม่ทำให้สุขภาพของตนเสื่อมหรือบั่นทอนสุขภาพของตน การพัฒนาสุขภาพทางกายให้เข้มแข็ง สามารถจัดการกับผัสสะทั้ง ๖ ของมนุษย์ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ได้สัมผัสฝึกฝนอบรมตนเองหรือโดยกัลยาณมิตรจนประจักษ์ผล เกิดคุณภาวะ (ความรู้และความดี) สรรมถภาวะ (ความสามารถ) สุขภาวะ (ความผาสุกพอเหมาะพอควร) และอิสรภาวะ (พ้นจากความทุกข์และความเป็นทาส) สิ่งที่เป็นเกณฑ์ชี้วัดในการแสดงออกถึงผลของการพัฒนากายให้เป็นสุขคือ ทำให้มนุษย์พ้นจากการต้องพึ่งหรือขึ้นต่อปัจจัยภายนอก ทำให้มนุษย์มีความสมบูรณ์ในตัวเองมากยิ่งขึ้น กล่าวโดยสรุปคือ การพัฒนาวิถีชีวิตความเป็นอยู่นับตั้งแต่ลืมตา การกิน การอยู่ การใช้ทรัพยากร การบริโภค ที่สามารถพึ่งพาตนเองเข้าถึงความสุข โดยไม่หลงไปตามกระแสบริโภคนิยม การตระหนักถึงคุณค่าของธรรมชาติ การบริโภคสิ่งต่างๆ ด้วยปัญญา

๒. สังคมภาพ เป็นการสร้างสังคมที่มีความสุขร่วมกัน กล่าวคือ เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการแสดงออกทางสังคม การปฏิบัติต่อผู้อื่นด้วยความเคารพ การให้เกียรติ การมีเมตตากรุณาต่อกัน รวมไปถึงการรู้จักหน้าที่ และควบคุมตนเองให้อยู่ในวินัยหรือกฎระเบียบทางสังคม เป็นสิ่งที่สะท้อนถึงคุณธรรมจริยธรรมในระดับปัจเจกที่ส่งผลต่อการอยู่ร่วมกันในสังคม ไม่ว่าจะเป็นวิถีการหาเลี้ยงชีพที่มุ่งหมายประโยชน์และคุณค่าแท้ของงานที่ทำ การซื่อสัตย์สุจริต การรักษาศีล หรือการไม่ประพฤติเบียดเบียนซึ่งกันและกัน การอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขและยั่งยืนในสังคมได้ก็ด้วยการมีคุณธรรมจริยธรรมต่อกัน หากปราศจากความมีคุณธรรมจริยธรรมแล้ว กิจกรรมน้อยใหญ่ของบุคคลหรือองค์กรย่อมเสียหายต่อระบบและการพัฒนา ซึ่งคุณธรรมจริยธรรมนี้มิได้หมายถึงคุณธรรมและจริยธรรมต่อเพื่อนมนุษย์ แต่ยังครอบคลุมถึงการอยู่ร่วมกันในสังคม การแสดงออกทางวัฒนธรรมอย่างเคารพให้เกียรติกัน การพัฒนาเศรษฐกิจโดยคำนึงถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นอย่างรอบด้าน การคำนึงถึงการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมถึงการใช้เทคโนโลยีอย่างรู้เท่าทันและนำมาเป็นเครื่องมือสร้างความสุขให้กับชีวิต

๓. จิตภาพ เป็นการเข้าถึงความสุขภายใน เป็นการพัฒนาที่สะท้อนให้เห็นถึงความสุขอันเกิดจากภายใน เป็นความสงบ การรู้จักระงับอารมณ์ที่เข้ามากระทบได้อย่างมีสติ การ

แสดงออกทางกาย วาจา ใจ ที่แสดงให้เห็นถึงความรักและเมตตากรุณาต่อเพื่อนมนุษย์ และธรรมชาติสิ่งแวดล้อม การเผชิญปัญหาและอุปสรรคได้โดยไม่ปล่อยจิตของตนให้เป็นทุกข์ โดยเกณฑ์ชี้วัดที่แสดงออกให้เห็นโดยง่าย คือ อารมณ์โกรธ หงุดหงิด การแสดงออกถึงความโลภ การอยากได้ใคร่มี เป็นต้น ซึ่งหากผู้ที่ฝึกการพัฒนาจิตและปัญญาแบบองค์รวมแล้ว พฤติกรรมเหล่านี้จะค่อยๆ ลดน้อยถอยลงและในขณะเดียวกัน พฤติกรรมแสดงออกถึงการพัฒนา เช่น การแสดงออกถึงความรัก ความเมตตา ด้วยการแสดงออกทางกาย วาจา จะเห็นได้ชัดขึ้น การรู้จักควบคุมอารมณ์ และจัดการกับอารมณ์เหล่านั้นได้อย่างมีความสุข และมีความพอใจในสิ่งที่ตนมี เห็นคุณค่าของตนเอง และปัจจัยแวดล้อม กล่าวโดยสรุปเรียกได้ว่า เป็นการมองโลกในแง่บวกและแสดงออกถึงความสุขที่มีพร้องที่จะเผื่อแผ่ความสุขให้ผู้อื่น

๔. ปัญญาภาพ เป็นการใช้ความสุขทำสิ่งที่สร้างสรรค์เป็นประโยชน์ กล่าวคือ เป็นการแสดงออกถึง การนำพลังแห่งการเรียนรู้ฝึกฝนการพัฒนาจิตและปัญญาแบบองค์รวม มาใช้ในสถานการณ์ที่เป็นทั้งวิกฤติและโอกาสได้อย่างสร้างสรรค์ เมื่อเกิดปัญหาอุปสรรคสามารถนำพาตนเอง สังคม ชุมชน และประเทศไปสู่ความผาสุกได้ ด้วยกระบวนการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ โดยคำนึงถึงผลที่เกิดขึ้นอย่าง ๓๖๐ องศา มองแบบเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง สาวไปถึงเหตุแห่งปัญหาและแก้ที่เหตุนั้น โดยไม่สร้างผลกระทบในการสร้างความเสียหายให้กับผู้อื่นหรือธรรมชาติแวดล้อม กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ การไม่แสดงถึงความเห็นแก่ตัวด้วยการแก้ปัญหาแบบเอาตัวรอดเฉพาะตนและพวกพ้องของตน ซึ่งเกณฑ์ชี้วัดด้านนี้ อาจต้องใช้สถานการณ์หรือจุดหมายของการอบรมเป็นตัวตั้งเพื่อสร้างกรอบของเกณฑ์ชี้วัดที่แสดงให้เห็นถึงการพัฒนาปัญญาโดยใช้พลังความสุขที่ก่อให้เกิดปัญญานำไปแก้ปัญหานั้นๆ ได้เป็นรายประเด็น เช่น การพัฒนาเยาวชนไทยให้มีความซื่อสัตย์ เกณฑ์ที่ชี้วัดในด้านนี้ คือ การฝึกการแก้ปัญหาสถานการณ์ที่ท้าทายต่อการทุจริตคอรัปชั่น ซึ่งสามารถวัดได้ด้วยกิจกรรมการเรียนรู้หรือการสร้างแบบประเมิน หรือการจะฝึกการรู้จักคุณค่าในการบริโภคของเยาวชนก็เช่นเดียวกัน เครื่องมือวัดในด้านนี้จึงต้องออกแบบให้ตรงกับวัตถุประสงค์ที่มุ่งเน้นจะพัฒนา นอกจากนี้การพัฒนาในด้านปัญญานี้ สามารถสะท้อนได้จากการนำความรู้ที่มีสร้างสรรค์สิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อตนและสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านของการผลิตสิ่งต่างๆ ที่เรียกว่า นวัตกรรม ที่สามารถสะท้อนให้เห็นถึงปัญญาของผู้คิดหรือผู้ผลิตที่คำนึงถึงความเป็นมนุษย์ คุณค่าของชีวิตไม่ว่าจะเป็นสัตว์หรือธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ที่ต้องนำมาเป็นกรอบในการพัฒนาสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ที่สามารถแก้ปัญหาสังคมและไม่กระทบต่อเรื่องเหล่านี้ นอกจากนี้ประเด็นที่ควรให้ความสนใจเป็นอย่างยิ่งคือ การเรียนรู้และมีปัญญาที่จะรับมือกับสถานการณ์วิกฤต เช่น การเป็นโรคร้ายแรง การสูญเสียบุคคลอันเป็นที่รัก ซึ่งการพัฒนาจิต

และปัญญาแบบองค์รวมในด้านนี้จะแสดงให้เห็นถึงการแสดงออกอย่างมีสติ และใช้ปัญญานำพาตนเองออกจากทุกข์หรือปัญหา และสามารถส่งพลังจิตใจที่เข้มแข็งไปสู่บุคคลรอบข้างได้อย่างมีพลัง รายละเอียดดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยขอนำเสนอแผนภาพแสดงแนวทางการพัฒนาเมืองแห่งความสุข ดังนี้

แผนภาพ แนวทางพัฒนาเมืองแห่งความสุข

๗. สรุป

วิถีเมืองแห่งความสุขต้นแบบ: การถอดบทเรียนเพื่อพัฒนาเมืองพหุวัฒนธรรมแห่งความสุข แม้จะมีบริบทของความเป็นเมืองที่แตกต่างกัน แต่มีภาพสะท้อนเมืองแห่งความสุขให้เห็นได้อย่างเด่นชัดผ่านการศึกษาชุมชนต้นแบบที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นอยู่ที่ดี คุณภาพชีวิตของคนในชุมชน สุขภาวะของคนในชุมชน เป็นมิติความาสุขภายใน และสุขภาวะภายนอก เรียกได้ว่าเป็นสุขภาวะทางกาย และสังคม แม้ว่าชุมชนต้นแบบที่ศึกษาจะมีบริบทที่โดดเด่นแตกต่างกันไป แต่ก็ยังอยู่ในกรอบของชุมชนที่ได้ชื่อว่าเป็นชุมชนแห่งความสุข โดยวิถีแห่งสันติสุขนั้นมีการดำเนินชีวิตที่ไม่เร่งรีบ มีวัฒนธรรมที่เอื้ออาทร ยอมรับความแตกต่างทางชาติพันธุ์ เป็นการอยู่กับวิถีธรรมชาติแบบพอเพียง เคารพกติกาที่ตกลงร่วมกัน มีผู้นำที่เสียสละเป็นตัวอย่างและมีความน่าเชื่อถือ มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน การมีส่วนร่วมในการจัดการปัญหา มีกลไกใน

การพัฒนาชุมชนให้เกิดความสุขเป็นการทำแผนยุทธศาสตร์ชุมชน โดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน การหมั่นประชุมพบปะพูดคุยในกลุ่มกรรมการหมู่บ้าน การพัฒนาหมู่บ้าน หน่วยงานที่เข้ามาต้องสอดรับกับแผนที่หมู่บ้านวางไว้ ตลอดจนมีผู้นำและแกนนำอาสาที่เข้มแข็งอย่างชัดเจน

วิถีแห่งความสุขต้นแบบเป็นการยอมรับความแตกต่างและเกื้อกูลกัน การดำเนินชีวิตตามหลักศาสนา การมีผู้นำเสียสละและทำงานแบบมีส่วนร่วม การดำเนินชีวิตที่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน การมีอัธยาศัยของผู้คนที่ใจกว้างพึ่งพาได้ มีทรัพยากรที่สมบูรณ์และมีทุนวัฒนธรรมที่เข้มแข็ง ถอดบทเรียนการพัฒนาชุมชนแห่งความสุข เกิดจากกลไกสำคัญในการพัฒนาเมืองแห่งความสุข ได้แก่ ๑) การมีผู้นำเป็นต้นแบบ มีการกำหนดกติกาหมู่บ้านแบบมีส่วนร่วมและกำหนดหน้าที่รับผิดชอบ มีการสร้างเครือข่ายชุมชนและเปิดให้เยาวชนรุ่นใหม่มาร่วมพัฒนา การทำงานรวมพลังเครือข่าย “บวร” มีการอยู่ร่วมกันของชุมชนระหว่างไทยมุสลิมและไทยพุทธ ถึงแม้ว่าชาวไทยพุทธเป็นคนส่วนน้อย แต่สามารถอยู่ร่วมกันกับชาวมุสลิมได้อย่างมีความสุข โดยมีการกำหนดกติการ่วมกันในการแก้ปัญหาชุมชน การรักษาอัตลักษณ์และวิถีชีวิตท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

จากที่กล่าวมานี้ สรุปวิเคราะห์ได้ว่านิยามเมืองแห่งความสุข มี ๔ ด้าน ได้แก่ ๑) ด้านกายภาพ เป็นความสุขที่สามารถพึ่งพิงตนเองได้ บนวิถีการดำเนินชีวิตแบบพอเพียง สภาพแวดล้อมชุมชนน่าอยู่ ๒) ด้านสังคมภาพ เป็นความสุขที่เกิดจากการอยู่ร่วมกันในสังคมด้วยความเอื้ออาทร เคารพให้เกียรติ แบ่งปัน และเอาใจใส่กันและกัน ตามบทบาทหน้าที่ ๓) ด้านจิตภาพ เป็นความสุขภายใน หมายถึง สุขภาพจิตดี มีจิตอาสา เสียสละส่วนตนและไม่เห็นแก่ตัว และ ๔) ด้านปัญญาภาพ เป็นการแสดงถึงความเชื่อมั่นในศักยภาพที่ชุมชนหรือท้องถิ่นมีและนำทรัพยากรของท้องถิ่นมาใช้เพื่อการต่อยอดและพัฒนาสร้างรายได้และความเจริญบนวิถีพอเพียงและการพึ่งพิงตนเอง สำหรับปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาเมืองแห่งความสุข คือ ๑) ทุนมนุษย์ ได้แก่ วิถีของชุมชน และบทบาทผู้นำทั้งผู้นำชุมชนและผู้นำทางจิตวิญญาณ ๒) ทุนสังคมวัฒนธรรม ๓) ทุนธรรมชาติ ๔) การมีส่วนร่วมและการทำงานอาสา ซึ่งถือว่าเป็นวิถีเมืองแห่งความสุขที่เป็นต้นแบบเพื่อพัฒนาเมืองพหุวัฒนธรรมแห่งความสุขอย่างแท้จริง

๘. ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะของการวิจัยแบ่งเป็น ๒ ประเด็นหลัก ได้แก่ ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้และข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

๘.๑ ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

๑) บุคคล หน่วยงาน หรือองค์กรที่มีพันธกิจหลักในการพัฒนาเมืองแห่งความสุข ตลอดจนบุคคลทั่วไปที่สนใจ สามารถนำผลการวิจัยไปใช้ในการศึกษา วิเคราะห์ สังเคราะห์ วิจัยต่อยอดองค์ความรู้ หรือวิจัยและพัฒนาเพื่อสร้างนวัตกรรมการพัฒนาสังคมให้เกิดสันติสุข คนในสังคมมีความสุขสอดคล้องตามยุทธศาสตร์ชาติได้

๒) หน่วยงานที่สามารถนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ได้โดยทางตรง ได้แก่ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กรมการศาสนา องค์การพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลก เป็นต้น ตลอดจนหน่วยงานอื่น ๆ ที่สนใจและมีความต้องการพัฒนากระบวนทัศน์ของคนในสังคมเกี่ยวกับการสร้างเมืองแห่งความสุข สามารถนำผลการวิจัยไปใช้ในการวางแผนนโยบายและยุทธศาสตร์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเมืองแห่งความสุขอย่างยั่งยืนต่อไป

๘.๒ ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

๑) บุคคล หน่วยงาน หรือองค์กรที่มีพันธกิจในการพัฒนาสังคม ตลอดจนบุคคลทั่วไปที่สนใจ สามารถนำแนวทางในการวิจัยครั้งนี้ไปใช้ในการวิจัยครั้งต่อไป โดยนำไปเป็นทรัพยากรสำคัญในการสังเคราะห์งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสร้างเมืองแห่งความสุข

๒) หน่วยงานที่สามารถนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ได้โดยทางตรง ได้แก่ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กรมการศาสนา องค์การพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลก เป็นต้น ตลอดจนหน่วยงานที่สนใจ สามารถนำแนวทางในการวิจัยครั้งนี้ไปใช้ในการวิจัยครั้งต่อไป โดยทำวิจัยในเชิงปริมาณหรือวิจัยผสมผสาน เพื่อพิสูจน์แนวคิดหรือข้อสรุปของการพัฒนาเมืองแห่งความสุขต่อไปได้

บรรณานุกรม

(๑) หนังสือ:

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). **ความคิด: แหล่งสำคัญของการศึกษา**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมิก จำกัด. ๒๕๔๓.

(๒) รายงานวิจัย:

ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ. “กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา”. **รายงานวิจัย**. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. ๒๕๔๓.

(๓) บทความ:

ขันทอง วัฒนะประดิษฐ์ และคณะ. “การพัฒนาสมรรถนะผู้นำด้วยรูปแบบนวัตกรรมการสร้างวิศวกรสันติภาพท้องถิ่นที่ส่งผลต่อการสร้างสรรค์ชุมชนให้เกิดสันติสุข”. **วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร**. ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๓ (พฤษภาคม ๒๕๖๔): ๘๙๖-๙๐๗.

เบญจมาส พฤกษ์กานนท์ และคณะ. “การสำรวจระดับชาติเพื่อศึกษาระดับความสุขคนไทยรายจังหวัด ปี พ.ศ. ๒๕๖๑”. **วารสารสุขภาพจิตแห่งประเทศไทย**. ปีที่ ๓๐ ฉบับที่ ๑ (๒๕๖๕): ๗๕-๘๖.

ปาน กิมปี. “ทุนทางสังคมกับการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย”. **วารสารกศน**. ๔ (เมษายน ๒๕๕๔): ๓๔-๓๗.

(๔) สื่ออิเล็กทรอนิกส์:

THE BANGKOK INSIGHT EDITORIAL TEAM**. อันดับความสุขของคนไทยลดลง**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: https://www.thebangkokinsight.com/๑๒๑๕๖๖/[๓ มกราคม ๒๕๖๕].

สำนักงานเลขานุการของคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. **ยุทธศาสตร์ชาติพ.ศ. ๒๕๖๑ – ๒๕๘๐ (ฉบับย่อ)**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: https:// www. nesdc. go.th /down load /document/SAC/NS_SumPlan Oct ๒๐๑๘.pdf [๓ มีนาคม ๒๕๖๕].

(I) Books:

Bourdieu. P. **Social Capse and Symbolic Power in Sociological Theory**. Great Britain: Bocardo Press, 1989.

(II) Articles:

Cohen. J. M. and Uphoff. N. T. “ Participation’s place in rural development: Seeking clarity through specificity” . **World Development**. 8 (1980): 213-235.

Martin. S. “Positive psychology: An introduction”. **American Psychology journal**. Vol.55 (2000): 5-14.

Venhoven. R. “Happy life-expectancy: A comprehensive measure of quality-of-life in nations”. **Social Indicators Research**. Vol 39 (1996): 1-58.